

28.5.2025

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle:

Asia: HE 46/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle EU:n tekoälyasetusta täydentäväksi lainsäädännöksi

Viite: Asiantuntijapyyntö 13.5.2025

1 Johdanto

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ kiittää mahdollisuudesta lausua sivistysvaliokunnalle EU:n tekoälyasetusta täydentävästä lainsäädännöstä.

Tekoälyasetuksen tarkoituksena on varmistaa, että markkinoille tuotavat tai käyttöönotettavat tekoälyjärjestelmät eivät vaaranna ihmisten turvallisuutta, terveyttä tai perusoikeuksia. Asetus on jäsenvaltioissa lähtökohtaisesti suoraan sovellettava, mutta edellyttää kansallista lisäsääntelyä muun muassa valvovista viranomaisista.

2 Riskiperustaisesta luokittelusta

Tekoälyasetuksessa on kyse tuotesääntelystä, joka keskittyy erityisesti haitallisiin tekoälyn käyttötapauksiin. Tekoälyjärjestelmät luokitellaan riskin perusteella. Lisäksi asetuksessa määritellään kielletyt käytännöt ja suuririskiset järjestelmät. **Sääntelyssä valittu riskiperustaisuuden lähtökohta on OAJ:n näkemyksen mukaan perusteltu, sillä tekoälyjärjestelmien kaikenkattava sääntely olisi teknologioiden laajuuden vuoksi käytännössä mahdotonta.**

Asetuksessa kielletyiksi säädettyjä tekoälykäytäntöjä ovat subliminaaliset tekniikat, hyväksikäyttö, sosiaalinen pisteytys, rikollisen käyttäytymisen ennustaminen, kasvojentunnistustietokannat sekä tunteiden pääteleminen. **OAJ:n näkemyksen mukaan valitut kiellot ovat perusteltuja.**

Asetus erittelee myös suuririskiset tekoälytekniikat. Esimerkiksi biometriseen etätunnistukseen tarkoitettujen tekoälyjärjestelmien tekniset epätarkkuudet voivat todetusti johtaa vinoutuneisiin tuloksiin ja aiheuttaa syrjiviä vaikutuksia. Riski on erityisen merkityksellinen, kun tulokset tai vaikutukset liittyvät ikään, etniseen alkuperään, rotuun, sukupuoleen tai vammaisuuteen.

Asetus ei sen sijaan pidä suuririskisenä tekoälyjärjestelmää, jonka ainoana tarkoituksena on vahvistaa, että tietty luonnollinen henkilö on se henkilö, joka hän väittää olevansa, sekä vahvistaa luonnollisen henkilön henkilöllisyys ainoastaan jonkin palvelun käyttämiseksi. **OAJ muistuttaa, että datan vinoutumista johtuvat virheet kasvojen tunnistuksessa saattavat aiheuttaa yksilöiden kohdalla haittaa esimerkiksi järjestelmiin tunnistautumisessa.** Koulutuksen osalta tämä voi realisoitua vaikkapa tentin etävalvonnan epäonnistumisena. **OAJ korostaa, että**

28.5.2025

julkisen vallan vastuulla on turvata riittävät oikeussuojamekanismit myös niissä tilanteissa, joissa matalariskisen tekoälyjärjestelmän virheet tai vinoumat tosiasiaissa aiheuttavat yksilöille vahinkoa.

3 Varhaiskasvatusta ja koulutusta koskevat kohdat

Tekoälyjärjestelmät, joita käytetään varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa, erityisesti pääsyyn, hyväksymiseen, oppimistulosten arviointiin ja kokeiden valvontaan, luokitellaan asetuksessa suuririskisiksi. **OAJ:n näkemyksen mukaan tämä on erittäin tärkeää, sillä näillä järjestelmillä voi olla merkittävä vaikutus henkilön koulutukselliseen ja ammatilliseen suuntautumiseen, menestymiseen sekä oikeuteen koulutukseen ja syrjimättömyyteen.**

OAJ haluaa yhä korostaa, että yksilöiden oikeuksien turvaamiseksi koulutuksessa on äärimmäisen tärkeä pitää kiinni periaatteessa, jonka mukaan arviointia ja opiskelijavalintaa koskeva päätöksenteko säilyy jatkossakin osaavien ammattilaisten käsissä.

4 Syrjimättömyydestä

Minkä tahansa tekoälyjärjestelmän päättelyketjuun voi piiloutua virheitä, yleistyksiä tai muita vinoumia, jotka voivat johtaa vääristyneisiin tuloksiin ja toistaa tai syventää esimerkiksi rasistista syrjintää. Esimerkiksi kuvantunnistuksen osalta valkoiset miehet ovat tutkitusti yliedustettuja tekoälylle syötetyssä datassa, jolloin naisten ja tummaihoisten ihmisten tunnistaminen tekoälyn avulla on huomattavasti epätarkempaa. Tämä voi johtaa jopa väärin epäilyihin tilanteissa, joissa tekoäly tunnistaa kuvasta väärän henkilön.

Siksi pelkkä tekoälyasetuksen sisältämä tuotesäätely ei riitä turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, vaan asetuksen rinnalla on yksilöiden oikeuksien turvaamiseksi ylläpidettävä ja sovellettava kattavaa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolainsäädäntöä. **OAJ muistuttaa, että julkisen vallan tehtävä on turvata jokaisen perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen ja siksi myös tekoälyn käytön ihmisoikeusvaikutuksia on selvitettävä huolellisesti.** Palveluja ei tule tehostaa käyttämällä vinoutunutta tekoälyteknologiaa ilman riittävää seurantaa ja arviointia sen vaikutuksista, sekä järjestelmien jatkuvaa ja riittävän monipuolista kouluttamista.

5 Valvontajärjestelmästä

OAJ pitää esityksen ehdotusta kansallisesta valvontajärjestelmästä kokonaisuutena arvioiden hyvänä. Valvonnan kohdistaminen tekoälyjärjestelmiin varmistaisi, että markkinoille tuotavat tai käyttöön otettavat tekoälyjärjestelmät olisivat lähtökohtaisesti turvallisia. Esityksen nojalla markkinavalvontaviranomaisille annettaisiin keinot puuttua markkinoille tuotuihin haitallisiin tekoälyjärjestelmiin. Säätelyllä olisi siten myös ennalta ehkäisevää vaikutusta, kun tekoälyjärjestelmien kehittäjille syntyisi kannustin kehittää markkinoille tuotavat tekoälyjärjestelmät

28.5.2025

vastaamaan tekoälyasetuksen vaatimuksia niihin kohdistuvan valvonnan ja seuraamusten vuoksi.

Tekoälyasetuksen liitteen III kohdan 3 koskevilla kasvatuksen ja koulutuksen aloilla tekoälyjärjestelmiin liittyy keskeisesti henkilötietoja. Siksi OAJ yhtyy esityksen näkemykseen siitä, että tarkoituksenmukaisin markkina-valvontaviranomainen toimialalla on tietosuojavaltuutettu. **OAJ pitää niin ikään toimivana ratkaisuna sitä, että tietosuojavaltuutettu voi säädöksen mukaan tehdä yhteistyötä alan viranomaisten kanssa, kuten Opetushallituksen kanssa, joka toimii varhaiskasvatuksen ja koulutuksen asiantuntija- ja kehittämisvirastona.**

Yhteenveto Tekoälyasetuksen riskiperustainen sääntely on toimiva lähtökohta, mutta se ei saa rajata yksilöiden suojaa väärinkäytöksiltä ja virheiltä myös matalariskisempien tekoälyteknologioiden käytön kohdalla. Tekoällysääntelyä sovelletaan erittäin perus- ja ihmisoikeusherkissä tilanteissa, siksi sen rinnalla tulee varmistaa kattava yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolainsäädäntö sekä niiden tehokkaat valvontajärjestelmät.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Nina Lahtinen
koulutuspolitiikan johtaja

Martta October
juristi